

Tausta-aineisto 3

24.8.2016

OM/DKY/Luonnos

VALTIONEUVOSTON DEMOKRATIAPOLIITTISET TAVOITTEET JA NIIHIN LIITTYVÄT TOIMENPITEET

Valtioneuvosto antoi demokratiapoliittisen selonteon eduskunnalle maaliskuussa 2014¹. Selonteon teemana oli avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. Selonteossa nostetaan esiin demokratian kehittämisen ydinkohtia, jotka vaativat huomiota lyhyellä ja pitkällä aikavälillä, sekä annetaan valtioneuvoston linjaukset demokratiapolitiikan tavoitteiksi 2010-luvulle.

Perustuslakivaliokunta totesi selontekoa koskevassa mietinnössään², että perustuslain 14 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan on edistettävä yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja itseään koskevaan päätöksentekoon. Säännöksen perustelujen mukaan tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi kehittämällä osallistumisjärjestelmiä koskevaa lainsäädäntöä. Yksilön osallistuminen voi toteutua vapaan kansalaistoiminnan tai nimenomaisten mekanismien, kuten kansalaisaloitteen kautta. Vaikutusmahdollisuudet on turvattava myös lapsille heitä itseään koskevissa asioissa. Valiokunta korosti, että julkisen vallan tehtävänä on luoda edellytyksiä osallistumiselle.

Demokratiapoliittisen selonteon päälinjausten mukaan demokratiaa vahvistetaan seuraavin toimin:

- Edustuksellisen demokratian toimivuutta vahvistetaan selkeyttämällä vaalisykliä, lisäämällä äänestystapoja, kehittämällä vaalitiedotusta sekä parantamalla kunnallisten luottamushenkilöiden toimintaedellytyksiä ja vahvistamalla poliittista ohjausta kunnissa.
- Suoraa demokratiaa kehitetään mahdollistamalla kunnallisen kansanäänestyksen järjestäminen verkossa ja vaalien yhteydessä sekä edistämällä kuntalaisaloitteiden laajempaa käyttöä. Kansalais- ja kuntalaisaloitepalveluiden toimivuutta kehitetään edelleen.
- Hallinnon avoimuutta edistetään avaamalla hallinnon tietovarantoja, kehittämällä kuulemisprosesseja muun muassa ottamalla käyttöön sähköinen lausuntomenettely sekä kouluttamalla virkamiehiä vuorovaikutteisempaan valmisteluun. Tiedotusta monipuolistetaan ja hallinto toimii jatkossa aktiivisemmin sosiaalisessa mediassa.
- Kehitetään hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä kumppanuusperiaatteella. Parannetaan järjestöjen kanssa tehtävää yhteistyötä selkeyttämällä niitä koskevia prosesseja ja linjauksia.

¹ VNS 3/2014 vp.

² PeVM 3/2014 vp.

- Demokratiakasvatus on keskeisessä asemassa yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien kannalta. Uusien demokratian toimintatapojen ja mallien käyttöönotossa on keskeistä, että niitä käsitellään kouluopetuksessa. Myös viranomaistiedotus ja viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö on tässä tärkeässä asemassa.
- Suomi painottaa demokratian edistämistä kehittyvissä valtioissa. Korostetaan erityisesti naisten ja heikommassa asemassa olevien ryhmien oikeuksia ja osallistumismahdollisuuksia, sekä kansalaisyhteiskunnan roolia ja avoimuuden lisäämistä kansainvälisessä päätöksenteossa.
- Valtioneuvosto valmistelee toimintaohjelman demokratian vahvistamiseksi, toimenpiteiden seuraamiseksi ja arvioimiseksi.

Tässä luvussa tarkastellaan demokratiapoliittisen selonteon linjausten toimeenpanoa.

2. Selonteon linjaukset vaaleista ja äänestysaktiivisuudesta

Valtioneuvoston demokratiapoliittisessa selonteossa³ linjattiin tavoitteiksi vaalijärjestelmän parantaminen ja äänestysaktiivisuuden nostaminen. Siihen ei kuitenkaan löydy helppoa ja nopeaa ratkaisua.

Selonteossa linjattiin vaalisyklin selkeyttämisestä, jonka tavoitteena on vähentää vaaliväsymystä ja parantaa puolueiden aktiivista vaalikampanjointia. Kirje- ja nettiäänestyksen käyttöönottoa selvitetään ja kuntia kannustetaan lisäämään äänestyspaikkoja. Vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia matkustaa äänestyspaikalle parannetaan. Panostetaan aikaisempaa selkeämpään ja oikein kohdennettuun vaalitiedotukseen, joka kohdennetaan erityisesti nuorille, maahanmuuttajille ja muille vähän osallistuville ryhmille. Monikielistä viestintää ja yhteistyötä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa lisätään. Ensimmäistä kertaa äänestäville lähetetään kirje vaaleista ja äänioikeudesta. Lisäksi eduskuntavaalien yhteydessä toteutetaan tutkimus äänestysaktiivisuudesta, kansalaisten osallistumisesta ja vaalijärjestelmän toimivuudesta.

Perustuslakivaliokunta nosti selontekoa koskevassa⁴ mietinnössään esiin erityisen huolen koulutus- ja tulotason suuresta vaikutuksesta äänestysaktiivisuuteen. Alhaisen äänestysaktiivisuuden ja osallistumisen eriarvoistumisen nähdään uhkaavan demokratian legitimitettä. Valiokunta kiinnitti huomiota siihen, että puolueet eivät Suomessa sovi hallitusvaihtoehdoista etukäteen ennen vaaleja, jolloin äänestäjän on vaikea tietää, millaiselle hallituspolitiikalle antaa äänensä. Myös ehdokaskeskeisyys voi mietinnön mukaan nostaa äänestyskynnystä, kun puolueen lisäksi äänestäjän pitäisi osata valita sopiva ehdokas. Perustuslakivaliokunnan mukaan äänestysaktiivisuuden nostaminen tulisi olla toimintaohjelman keskeinen tavoite.

2.1 Toteutetut toimenpiteet

Oikeusministeriön asettama vaaleja käsittelevä parlamentaarinen työryhmä sai mietintönsä valmiiksi 30.5.2014. Siinä ehdotettiin kuntavaalien siirtämistä huhtikuulle ja mahdollisuutta järjestää kunnallinen kansanäänestys kuntavaalien yhteydessä. Kuntavaalien siirtäminen huhtikuulle toteutui vaalilakiin tehdyn muutosten (563/2015) turvin ja seuraavat kuntavaalit pidetään huhtikuussa 2017. Kuntavaalien ajankohdan siirrosta johtuen samana vuonna pidettävien vaalien määrä vähenee, jolloin puolueilla on paremmat mahdollisuudet tehdä vaalikampanjaa ja riski äänestäjien vaaliväsymyksestä on pienempi. Vaalien siirtyminen kevääseen voi myös parantaa

³ VNS 3/2014 vp. 36–37

⁴ PeVM 3/2014 vp.

kampanjointimahdollisuuksia ulkona ja vaalien näkyvyyttä kaupunkikuvassa, mikä osaltaan voi aktivoida äänestäjiä.

Äänioikeus kuntavaaleissa on laajennettu kuntalain kokonaisuudistuksen yhteydessä koskemaan myös Suomessa toimivien kansainvälisten järjestön ja EU:n palveluksessa olevia henkilöitä ja heidän perheenjäseniään, vaikka heillä ei olisi kotikuntaa Suomessa (2015/563).

Vaalilain esteellisyysääntelyä tarkennettiin 1. kesäkuuta 2016 alkaen. Vaaleissa ehdokkaana oleva henkilö ei jatkossa enää voi olla vaalilautakunnan jäsenenä eikä varajäsenenä. Vaalilautakunta huolehtii mm. alustavasta ääntenlaskennasta äänestyspaikassa. Uusia säännöksiä sovelletaan kevään 2017 kuntavaaleissa. Laissa korostetaan vaaliviranomaisen velvollisuutta toimia tehtävässään puolueettomasti ja mainitaan nykyistä laajemmin ne henkilöt, jotka eivät saa toimia tietyissä vaalien viranomaistehtävissä. Ehdokas tai hänen puolisonsa, lapsensa, sisaruksensa tai vanhempansa ei voi olla ennakoäänestyspaikassa tai kotiaäänestyksessä vaalitoimitsijana eikä laitosäänestyksistä huolehtivan vaalitoimikunnan jäsenenä tai varajäsenenä. Ehdokas tai ehdokkaan lähisukulainen eivät myöskään voi toimia äänestäjän avustajana äänestettäessä. Vaalipiirilautakunnassa ja kunnan keskusvaalilautakunnassa esteellisyyskysymykset ratkaistaan hallintolain perusteella. Vaalipiirilautakunta ja kunnan keskusvaalilautakunta vastaavat mm. vaalien ääntenlaskennasta ja tuloksen vahvistamisesta. Muutosten tarkoituksena on selkeyttää esteellisyysilanteiden arvioimista ja turvata äänestäjien luottamus vaalijärjestelmää kohtaan.

Demokratiapoliittisen selonteon linjauksen mukaisesti oikeusministeriö lähettää ennen kulloisiakin vaaleja kunnille kirjeen⁵, jossa suositellaan äänestysalueiden ja äänestyspaikkojen määrän lisäämistä.

Nettiäänestystä on selvitetty oikeusministeriön asettamassa nettiäänestystyöryhmässä. Työryhmä esittää mietinnössään⁶ että nettiäänestystä tulisi ensiksi kokeilla neuvoo-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä. Työryhmä ehdottaa, että nettiäänestystä kokeiltaisiin kunnallisten neuvoo-antavien kansanäänestysten ennakoäänestyksessä neljän vuoden aikana määräaikaisen kokeilulainsäädännön nojalla. Tämä helpottaisi kunnallisten kansanäänestysten järjestämistä ja toisi kunnille kustannussäästöä kunnallisten kansanäänestysten järjestämisessä. Nettiäänestysjärjestelmää voitaisiin mahdollisesti kokeilla kunnallisten kansanäänestysten ohella myös pienimuotoisesti, esimerkiksi kuntien järjestämissä mielipidekyselyissä tai nuorisovaltuuston vaaleissa. Nettiäänestyskokeilu arvioidaan voitavan ottaa käyttöön aikaisintaan vuoden 2016–2017 aikana, jolloin kokeilua jatkettaisiin vuoteen 2020 saakka. Väliarvio kokeilusta tehtäisiin ensimmäisen kahden vuoden jälkeen. Nettiäänestysjärjestelmän rakennuskustannuksia kunnallisia kansanäänestyksiä varten on arvioitu olevan noin 2,5 miljoonaa euroa. Verkkoäänestysjärjestelmän rakentaminen vaaleja varten on arvioitu maksavan noin 10 miljoonaa euroa. Nettiäänestyksen jatkotoimenpiteet vaativat poliittisen päätöksen.

Oikeusministeriössä valmistellaan myös kirjeäänestyksen sallimista ulkосуomalaisille äänioikeutetuille. Monien ulkосуomalaisten äänestysmatkat ovat nykyisin hyvin pitkiä ja mahdollisuus äänestää kirjeitse helpottaakin heidän äänestämistään.

Oikeusministeriö on lisännyt vaalitiedotustoimenpiteitä kevään 2015 eduskuntavaalien yhteydessä lähettämällä kaikille Suomen kansalaisuuden saaneille uusille äänioikeutetuille kirjeen eduskuntavaaleista ja äänestämisestä sekä tiedottamalla monikielisesti ja sosiaalista mediaa

⁵ Viimeisin kirje DNR OM 27/51/2014

⁶ oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 28/2015

hyödyntäen. Oikeusministeriön yhteydessä toimiva Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO toteutti vuoden 2015 eduskuntavaalien alla erillisen maahanmuuttajille suunnatun viestintäkampanjan, jonka tulokset olivat myönteiset. Aiheesta järjestettiin myös 2014 keskustelutilaisuuksia järjestöjen, puolueiden ja median kanssa. Tämän lisäksi on jatkettu ja tehostettu oikeusministeriön vaalitiedotustoimintaa. Siihen kuuluvat nuortenkirje, joka lähetetään kaikille ensimmäistä kertaa äänioikeutetuille nuorille, Facebook ja Twitter -viestintää, selkokieliset vaalitiedotusmateriaalit ja vaalivideot, vieraskieliset tiedotteet (16 yleisintä vierasta kieltä ja saamen, romanin, karjalan kieli suomen ja ruotsin kielen lisäksi), viittomakieliset vaalivideot, vaalipalvelupuhelin, sekä vaalitietoa tarjoava vaalit.fi -verkkosivusto.

Oikeusministeriön rahoittama eduskuntavaalitutkimus suoritettiin 2015 eduskuntavaalien yhteydessä neljättä kertaa. Tutkimuksen rahoituspohjaa on varmistettu ja se toteutetaan nykyään budjettirahoitteisena. Eduskuntavaalitutkimus muodostaa myös Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston ylläpitämien Suomen demokratiaindikaattoreiden perusaineiston. Indikaattoreiden valossa voidaan seurata suomalaisen demokratian kehitystä. Demokratiaindikaattorit 2015- raportti päivittää ja uudistaa sisällöllisesti kahta oikeusministeriön julkaisusarjassa aiemmin julkaistua demokratiaindikaattoriteosta (2006 ja 2013). Lisäksi eduskuntavaaleista on julkaistu erilliset pääraportit.

Perustuslakivaliokunta nosti mietinnössään⁷ esiin myös Ylen roolin kansanvallan ja osallistumismahdollisuuksien edistäjänä. Ylen tehtävänä on tarjota monipuolista tietoa ja vuorovaikutusmahdollisuuksia, ja sillä nähdään olevan suuri rooli asiallisten vaaliohjelmien tuottamisessa. Yle toteutti uutena avauksena vuoden 2015 eduskuntavaalien yhteydessä laajan ehdokasgallerian, jossa kaikista ehdokkaista tehtiin lyhyt haastattelu nettiin. Toteutus vastaa pitkälti oikeusministeriön asettaman selvityshenkilön esitystä ehdokkaiden yhdenvertaisempien vaalitiedotuksen mahdollisuuksien edistämiseksi⁸.

Demokratiapoliittisen selonteon antamisen ja vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen aloittaneen pääministeri Sipilän hallituksen ohjelmaan sisältyy useita, demokratiaan vaikuttavia linjauksia ja toimenpiteitä. Näitä ovat erityisesti hallitusohjelmaan sisältyvät reformit I. hallinnonuudistukset, joista demokratian näkökulmasta yleisesti ja laajemmin merkitystä on sote-uudistuksella ja itsehallintoalueiden eli maakuntien perustamisella. Maakuntien perustaminen tuo kaksitasoisen (valtio, kunta) hallintojärjestelmäämme kokonaan uuden hallintotason ja uudet vaalit.

Hallitusohjelman ja hallituksen tekemien linjausten mukaisesti Suomeen perustetaan nykyisen maakuntajaon pohjalta 18 itsehallintoaluetta eli maakuntaa, joiden ylin päätöksentekoeelin eli maakuntavaltuusto valitaan suorilla vaaleilla. Maakunnille siirtyy järjestämisvastuu sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävistä ja tulevaisuudessa maakunnat vastaavat myös pelastustoimesta, ympäristöterveydenhuollosta, alueellisista kehittämistehtävistä, elinkeinojen edistämisen tehtävistä, alueiden käytön ohjauksesta ja suunnittelusta sekä maakunnallisen identiteetin ja kulttuuriin edistämisestä sekä maakunnalle lain perusteella annettavista muista alueellisista palveluista. Asiaa koskeva lainsäädäntö on tarkoitus antaa eduskunnalle syksyllä 2016. Maakuntien toiminta käynnistyisi täysimääräisesti 1.1.2019.

Kun maakunnille siirtyy keskeisiä, aiemmin kunnille kuuluneita tehtäviä, merkitsee muutos myös sitä, että kuntalaiset eivät voi enää jatkossa vaikuttaa näitä asioita koskevaan päätöksentekoon kunnan kautta. Tehtävien siirto voi käytännössä kaventaa asukkaiden mahdollisuuksia vaikuttaa paikallisella tasolla ja johtaa päätöksenteon etääntymiseen kuntalaisista ja asukkaista. Päätöksenteon etääntymistä vähentää kuitenkin se, että maakunnan ylin päätöksentekoeelin

⁷ PeVM 3/2014 vp.

⁸ oikeusministeriö selvityksiä ja ohjeita 33/2010

valittaisiin suoralla vaalilla. Maakuntavaalit järjestettäisiin vuodesta 2021 alkaen kuntavaalien yhteydessä ja maakuntavaltuuston toimikausi olisi neljä vuotta. Ensimmäiset maakuntavaalit järjestettäisiin tästä poiketen vuoden 2018 presidentinvaalien yhteydessä.

Tarkoitus on, että maakunnan hallinnon ja talouden yleislakina olisi jatkossa maakuntalaki. Siinä säädettäisiin mm. äänioikeudesta sekä muista maakunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksista. Maakuntavaaleissa äänioikeuden edellytykset olisivat yhtäläiset kuntavaalien äänioikeuden edellytysten kanssa ja maakuntalaissa säädettäisiin myös vaalikelpoisuudesta. Tässä yhteydessä uudistettaisiin myös kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä annettua lakia (656/1990) siten, että kunnallisen ja maakunnan kansanäänestyksen järjestäminen olisi mahdollista kunta- ja maakuntavaalien yhteydessä. Uudet vaalit ja erityisesti ensimmäistä kertaa vuonna 2018 järjestettävät maakuntavaalit tulevat edellyttämään erityisiä vaalitiedotustoimenpiteitä sekä ministeriöiden että mm. puolueiden näkökulmasta. Ehdokasasettelu ja kampanjointi merkitsevät puolueille uudenlaisia haasteita.

3. Puolueet, luottamushenkilöt ja vaikuttamiselimet

Demokratiapoliittisessa selonteossa linjattiin, että kuntalain uudistuksessa pyritään helpottamaan työssäkäyvien kuntalaisten osallistumista luottamustehtävien hoitoon. Kunnanhallituksen puheenjohtajan asema ja tehtävät määritellään nykyistä tarkemmin ja valmistellaan mahdollisuus pormestari- ja alueellisten toimielinten vaaleihin. Selonteossa linjattiin lisäksi, että kuntalain uudistuksen yhteydessä parannetaan luottamushenkilöiden toimintaedellytyksiä ja näiden vaikutusmahdollisuuksia kunnallisessa päätöksenteossa. Sukupuolten tasa-arvoa edustuksellisissa päätöksentekokoelimityksissä edistetään ja lapset ja nuoret otetaan aiempaa paremmin mukaan päätöksentekoon. Kunnat velvoitetaan asettamaan nuorisovaltuusto. Maahanmuuttajien osallistumismahdollisuuksia parannetaan ja puolueita kannustetaan huomioimaan myös maahanmuuttajat ehdokkaiden rekrytoinnissa ja luottamustoimien täyttämässä.⁹

Perustuslakivaliokunta korosti selontekoa koskevassa mietinnössään¹⁰ demokratian tärkeyttä kaikissa yhteiskunnan keskeisissä instituutioissa ja kaikilla hallinnon tasoilla. Valiokunta halusi kiinnittää erityistä huomiota alueellisen, maakunnallisen ja paikallisen demokratian tilanteeseen, jossa on tapahtumassa merkittäviä muutoksia muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ja kuntauudistuksen vuoksi.

3.1 Toteutetut toimenpiteet

Kansalaisten ja kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamisoikeudet toteutuvat joko edustuksellisuuden kautta (ääni- ja äänestys-oikeus) tai vaikuttamalla suoraan. Suoraan osallistumiseen on viime vuosikymmeninä kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota sekä lainsäädännössä että käytännössä. Uusi kuntalaki (410/2015) korostaa erityisesti suoraa osallistumista ja kannustaa ottamaan käyttöön uusia ja monipuolisia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia. Tällä on pyritty vastaamaan kansalaisten muuttuneisiin tarpeisiin ja haluan vaikuttaa enenevässä määrin myös vaalien välillä.

Uusi kuntalaki (410/2015) tuli voimaan toukokuun alusta 2015. Uuden kuntalain 4. luku, joka käsittelee paikallisdemokratiaa ja kuntalaisten osallistumisoikeuksia tulee sovellettavaksi seuraavan valtuustokauden alussa 1.6.2017. Kuntalain uudistamisen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli kuntalaisten osallisuuden ja kunnallisen demokratian vahvistaminen uusissa rakenteissa ja muuttuvassa toimintaympäristössä. Uuden kuntalain mukaan kunnan on asetettava nuorisovaltuusto (tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä) sekä vanhus- ja vammaisneuvosto. Näistä vanhusneuvoston asettaminen on ollut nk. vanhuspalvelulain myötä lakisääteistä vuoden 2014 alusta lukien.

⁹ VNS 3/2014 vp. 33–37

¹⁰ PeVM 3/2014 vp.

Alueellisen demokratian edellytyksiä selkeytettiin täsmentämällä kuntalakiin kunnan osien alueellisia toimielimiä koskevaa sääntelyä. Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia tuetaan säätämällä viestinnästä ja tietojen saatavuudesta. Uudessa kuntalaissa on pyritty parantamaan luottamushenkilöiden toimintaedellytyksiä. Oikeutta saada vapaata työstään luottamustoimen hoitamiseksi on tarkennettu samoin kuin päätoimisen ja osa-aikaisen luottamushenkilön asemaa. Päätoimisella luottamushenkilöllä on lain myötä oikeus saada virka- tai työvapaa työstään päätoimisen luottamustoimen ajaksi. Lisäksi demokratia ja kansalaisvaikuttaminen on nostettu yhdeksi alueeksi, joka tulee sisältyä kuntastrategiaan. Laki velvoittaa myös kuntia aikaisempaa laajemmin tiedottamaan valmisteilla olevista asioista sähköisesti.

Kuntalain uudistuksen tueksi ja lain jalkauttamiseen Suomen Kuntaliitto perusti Kuntalaiset keskiöön (KUKKE) -hankkeen, jonka rahoitukseen osallistuivat oikeusministeriö sekä valtiovarainministeriö. Hanke toteutti kuntalain valmistelun yhteydessä lain vaikutusten ennakoarviointia kansalaisten ja kansalaisryhmien näkökulmasta. Hanke nosti myös esille ja tuki uudenlaisten lähivaikuttamisen toimintamallien käyttöönottoa kunnissa. Hanke muun muassa tuotti koulutusohjelman kuntapäätäjille ja sähköisen verkkotyökalupakin osallisuuden menetelmistä kunnallisen päätöksentekoprosessin tueksi. Hankkeen jälkeen on Suomen Kuntaliiton ja valtiovarainministeriön toimesta käynnistetty kaikille toimijoille avoin kuntademokratiaverkosto. Sen tavoitteena on lisätä ymmärrystä monipuolisen kuntademokratian ja kansalaisyhteiskunnan tärkeydestä sekä vahvistaa kuntademokratiaa levittämällä hyviä käytäntöjä, tarjoamalla vertaistukea ja -oppimista, tiedottamalla ja tarjoamalla erilaisia vuorovaikutuksen kanavia. Verkosto toimii myös alustana kuntalain osallisuussäännösten toimeenpanossa ja tuessa kunnille sekä Avoimen hallinnon toimintaohjelmankuntaverkostona.

Valtiovarainministeriö on selonteon linjausten mukaisesti valmistellut hallituksen esitysluonnoksen¹¹ kunnallisvaalien yhteydessä järjestettävistä pormestarin ja alueellisten toimielinten vaaleista. Lausunnolla olleiden lakimuutosten tarvetta arvioidaan Tulevaisuuden kunta -hankkeessa. Lakimuutosten jatkovalmistelussa tulee ottaa huomioon sosiaali- ja terveydenhuollon uudistus, itsehallintoalueiden perustaminen ja aluehallintouudistusta koskeva kokonaisuus. Tämän perusteella on mahdollista arvioida suoria vaaleja koskevien lakimuutosten tarvetta suhteessa kunnan rooliin, asemaan, tehtäviin, johtamiseen sekä asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kokonaisuuteen.

Edellä mainitulla sote-uudistuksella sekä maakuntien perustamisella on merkittäviä vaikutuksia myös puolueiden, luottamushenkilöiden ja yleisesti asukkaiden vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta. Maakuntalakia koskevassa lainvalmistelussa on tarkasteltu, miten asukkaiden muut oikeudet osallistua ja vaikuttaa päätöksentekoon toteutetaan ja turvataan itsehallintoalueen tasolla. Koska itsehallintoalue on uusi, olisi selkeää ja tarkoituksenmukaista, että osallistumista ja vaikuttamista koskevat säännökset koottaisiin kuntalain tapaan itsehallintoaluelain yhteen lukuun. Luku sisältäisi tarvittavat säännökset niin ääni- ja äänestyoikeudesta kuin muista osallistumisoikeuksista. Luku sisältäisi nykyisen kuntalain 22 §:n tapaan myös yleisen säännöksen siitä, miten maakunnan asukkaiden osallistumista ja vaikuttamista sekä erityisesti palveluiden käyttäjien vaikuttamismahdollisuuksia voidaan maakunnassa edistää. Sääntely olisi pääsääntöisesti mahdollistavaa eli laki edellyttäisi maakunnan järjestävän osallistumismahdollisuudet ja sisältäisi esimerkkejä mahdollisista vaikuttamiskeinoista. Kukin maakunta itse päättäisi tarkemmin käytettävistä menettelytavoista. Maakunnassa olisi käytössä myös aloiteoikeus ja maakunnan kansanäänestys. Maakuntalakiin sisältyisi oma säännöksensä maakunnallisista vaikuttamistoimielimistä (maakunnan nuorisovaltuusto, vammaisneuvosto ja vanhusneuvosto), joiden jäsenet valittaisiin maakunnan kuntien vastaavien vaikuttamistoimielimien jäsenistä.

¹¹ Valtiovarainministeriön julkaisu 20/2015

Maakuntalaki sisältäisi myös tarvittavat säännökset kielellisten oikeuksien turvaamisesta. Maakuntalaki on tarkoitus lähettää lausuntokierrokselle elokuussa 2016.

Puoluelakiin on tehty muutoksia jotka tulivat voimaan 2016 alussa, jonka mukaan eduskuntapuolueen puoluetukea ei muuteta, vaikka esimerkiksi puolet puolueen kansanedustajista luopuisi edustamasta puoluetta eduskunnassa. Käytännössä siis puoluetuen maksamista jatketaan puolueen eduskuntaryhmän muutoksista riippumatta samansuuruisena koko vaalikauden ajan. Puoluetuki jaetaan puolueille niiden eduskuntavaaleissa saamien kansanedustajapaikkojen mukaisesti. Myös muut kuin eduskuntapuolueet voivat saada puoluetukea. Puoluetukea saavat puolueet, jotka ovat saaneet vähintään kahden prosentin kannatuksen eduskuntavaaleissa. Puoluetukea saavaa puoluetta ei enää poisteta puolerekisteristä, vaikka se jäisi ilman kansanedustajapaikkaa kaksissa peräkkäisissä eduskuntavaaleissa. Puoluetuen käytön valvonta siirtyy oikeusministeriöltä Valtiontalouden tarkastusvirastolle. Presidentinvaaleissa myös tukiyhdistyksillä on velvollisuus toimittaa tiedot rahoituksestaan. Ilmoitusvelvollisuus vaalirahoituksesta europarlamenttivaaleissa laajenee koskemaan myös toista varaedustajaa.

4. Suora demokratia

Suoran demokratian keskeisiä muotoja ovat kansanäänestykset sekä kansalais- ja kuntalaisaloitteet. Kansalaisten kiinnostus suoraa osallistumista kohtaan on vahvaa ja vahvistumassa entisestään. Eurooppalainen kansalaisaloite on ollut käytössä vuodesta 2012 ja Suomessa laki kansalaisaloitteesta tuli voimaan samana vuonna. Oikeus tehdä kansalaisaloite on Suomessa sidottu äänioikeuteen ja Suomen kansalaisuuteen.

Valtioneuvoston demokratiapoliittisessa selonteossa linjattiin, että kuntalain kokonaisuudistuksessa tulisi tavoitella kuntalaisten suorien osallistumismahdollisuuksien vahvistamista. Uuden teknologian nähdään mahdollistavan kuntalaisten laajempi ja säännöllisempi kuuleminen ja helpottavan kunnallisten kansanäänestysten järjestämistä. Selonteossa linjattiin, että kunnallisia kansanäänestyksiä lisätään mahdollistamalla niiden järjestäminen verkossa ja vaalien yhteydessä. Demokratiapoliittisessa selonteossa¹² linjattiin lisäksi, että seuraavan hallituskauden aikana arvioidaan kansalaisaloitelain ja sähköisten osallistumispalveluiden toimintaa.

4.1 Toteutetut toimenpiteet

Uudessa kuntalaissa (410/2015) kunnallisen kansanäänestysaloitteen ikäraja on alennettu 15-vuoteen. Tavoitteena on parantaa alle 18-vuotiaiden mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa itseään ja lähiympäristöään koskevaan päätöksentekoon kunnassa. Lisäksi kunnallisen kansanäänestysaloitteen tekijöiden vähimmäismäärää on alennettu vähintään viidestä prosentista äänioikeutetuista kunnan asukkaista vähintään neljään prosenttiin kunnan 15 vuotta täyttäneistä asukkaista. Perustettavissa maakunnissa tulee myös käyttöön kansanäänestysmenettely ja vastaavasti maakunnan 15 vuotta täyttäneille asukkaille oikeus tehdä aloite maakunnan kansanäänestyksen järjestämiseksi.

Maakuntaudistuksen yhteydessä tullaan uudistamaan kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä annettua lakia (656/1990), niin että kunnallisia kansanäänestyksiä sekä maakunnan kansanäänestyksiä voitaisiin toteuttaa kunta- ja maakuntavaalien yhteydessä.

¹² Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, 40- 42

Nettiäänestystä kunnallisissa kansanäänestyksissä on selvitetty oikeusministeriön asettamassa nettiäänestystyöryhmässä. Työryhmä esittää mietinnössään,¹³ että nettiäänestystä tulisi ensiksi kokeilla neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä.

Kansalaisaloitelain toimivuutta on kuvattu oikeusministeriön marraskuussa 2015 laatimassa muistiossa. Laajempi selvitys kansalaisaloitteen toimivuudesta tullaan käynnistämään oikeusministeriössä syksyllä 2016 sen jälkeen kun Turun yliopiston valtioneuvoston tutkimus-, arviointi-, ja seuranta toiminnan puitteissa laadittu tutkimus kansalaisaloitteesta valmistuu.

Oikeusministeriön kehittämät verkkopalvelut kansalaisaloite.fi ja kuntalaisaloite.fi on otettu hyvin vastaan ja ne ovat osoittaneet tarpeellisuutensa. Ne ovat lisänneet aktiivista yhteiskunnallista keskustelua ja parantaneet ihmisten mahdollisuuksia aloitteen tekoon. Kansalaisaloite.fi -palvelu on ollut käytössä joulukuusta 2012 ja siinä on syyskuun alkuun 2015 mennessä tehty noin 500 kansalaisaloitetta ja annettu noin puolitoistamiljoonaa kappaletta kannatusilmoituksia. Palvelussa on keskimääri 200 000 käyntikertaa kuukaudessa. Kuntalaisaloite.fi -palvelu avattiin syyskuussa 2013 ja siihen on syyskuun alkuun 2015 mennessä liittynyt yli 200 kuntaa. Palvelussa on tehty yli 1300 kuntalaisaloitetta, joista suurin osa on ns. ”tavallisia” aloitteita. Noin kymmenesosa (162) palvelussa tehdyistä aloitteista on valtuustokäsittelyyn tähtääviä aloitteita. Vähiten (33) on tehty aloitteita kunnallisesta kansanäänestyksestä. Palvelussa on noin 20 000 käyntikertaa kuukaudessa. Maakuntien perustamisen yhteydessä verkkopalvelua on tarkoitus laajentaa maakunnan asukkaiden aloitteiden tekoon.

5. Vuorovaikutus valmistelussa

Demokratiapoliittisessa selonteossa¹⁴ linjataan, että Suomi on mukana kansainvälisessä yhteistyössä uusien osallistumisen ja kansalaisten kuulemisen toimintamallien kehittämiseksi. Demokratian kannalta on olennaista, että kuuleminen toteutetaan jo valmisteluvaiheessa niin, että sillä voi olla todellista merkitystä päätösten kannalta¹⁵.

Demokratiapoliittisessa selonteossa¹⁶ linjataan, että säädösvalmistelun kuulemisohjeet päivitetään. Samoin linjataan, että lainvalmistelu- ja kehittämishankkeissa tulee huomioida sidosryhmien esteetön ja yhdenvertainen osallistuminen. Keskeisimmille säädöshankkeille laaditaan sidosryhmäsuunnitelma, jonka avulla kartoitetaan hankkeelle keskeisimmät sidosryhmät ja suunnitellaan toimenpiteet. Ministeriöt käyttävät valmistelussa otakantaa.fi:tä ja lausuntopalvelu.fi:tä, ja em. palvelujen käytössä tarjotaan koulutusta myös kansalaisyhteiskunnan toimijoille. Myös eduskuntaa kannustetaan ottamaan sähköisiä palveluja käyttöön valiokuntakuulemisten avaamiseksi. Maahanmuuttajayhteisöjen kuulemista pyritään parantamaan. Kuulemisissa ja työryhmien asettamisessa kiinnitetään huomiota sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Tulevaisuusselonteon valmistelun yhteydessä käydään tulevaisuuskeskustelu kansalaisyhteiskunnan kanssa tulevaisuuden kehittämistarpeista. Valtioneuvosto on lisäksi linjannut EU-selonteossa 2013¹⁷, että kuulemista on lisättävä myös EU-asioiden kansallisessa valmistelussa.

5.1 Toteutetut toimenpiteet

Lainvalmistelun avoimuus on pyritty ottamaan huomioon kaikessa lainvalmisteluun kohdistuvassa ohjauksessa ja ohjeistuksessa. Lainvalmistelun prosessioppaassa¹⁸ korostetaan sidosryhmien kuulemisen ja heidän näkemystensä huomioon ottamisen suurta merkitystä valmistelun

¹³ oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 28/2015

¹⁴ Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, 43–49

¹⁵ Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, 44–48

¹⁶ Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, 44–50

¹⁷ Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 11/2013

¹⁸ <http://lainvalmistelu.finlex.fi/>

alkuvaiheista valmistelun loppuun, samoin kuulemisten sisällön saattamista julkiseksi¹⁹ Edellä mainittujen ohjeiden noudattamisessa on käytännössä havaittu puutteita. Hallituksen esityksistä ei aina ilmene, keitä asian valmistelun aikana on kuultu, miten heitä on kuultu, mitä kuulemisessa on tullut esiin tai onko esitystä muutettu saatujen kannanottojen johdosta. Näihin puutteisiin on viitattu muun muassa joissakin lausunnoista, joita hiljattain pyydettiin oikeusministeriössä laaditusta, hallituksen esitysten laatimisohteiden uudistamista koskevasta arviomuistiosta²⁰ Muistiosta itsessään on pohdittu, kuinka valmistelun avoimuutta voitaisiin parantaa ohjeita kehittämällä. Hallituksen esitysten laatimisohteiden uudistamiseksi asetetaan vuonna 2016 työryhmä. Työryhmä tulee työssään ottamaan huomioon avoimuuden hyvän lainvalmistelun edellytyksenä.

Valtioneuvoston yhteyteen on perustettu hallituksen esitysten vaikutusarviointeja arvioiva elin. Elimen tarkastelu lisää esitysten vaikutusten arvioinnin avoimuutta, sillä sen arviointi kohdistuu vaikutusarviointien perustelujen kestävyys. Lausunnoissaan elin ottaa kantaa siihen, ovatko säädösehdotuksen vaikutusarviointit olleet riittäviä. Tarvittaessa se antaa ohjeita vaikutusarviointien kehittämiseksi jatkovalmistelussa. Esitysten perusteluissa on otettava kantaa siihen, miten elimen kannanotot on otettu huomioon jatkovalmistelun aikana.

Oikeusministeriössä on valmisteltu uusi säädösvalmistelun kuulemisohje²¹ joka tulee sen antamisen jälkeen ministeriöiden lainvalmistelijoiden sovellettavaksi kaikissa lainvalmisteluhankkeissa. Valtioneuvosto hyväksyi ohjeen periaatepäätöksensä 4.2.2016. Säädösvalmistelun kuulemisohjeet eivät ole sitovia oikeussääntöjä, mutta niillä on vaikutusta edellä mainittujen osallistumismahdollisuuksien edistämiseksi. Oikeuskanslerin laillisuusvalvonnassa kuulemisohjeita voidaan käyttää apuna arvioitaessa, miten osallistumismahdollisuuksia yksittäisissä säädösvalmisteluhankkeissa on edistetty. Ohje velvoittaa ministeriöitä suunnittelemaan lainvalmisteluhankkeiden kuulemiset ja ajoittamaan ne siten, että sidosryhmillä ja kansalaisilla on riittävät mahdollisuudet tehokkaasti vaikuttaa valmistettavaan asiaan. Ohjeen toimenpanon tukemiseksi on myös laadittu laaja kuulemiseen liittyvä tukiaineisto, joka löytyy finlex.fi – palvelusta.

Oikeusministeriössä on lisäksi kehitetty sähköisiä demokratiapalveluja (löytyvät kokonaisuudessaan osoitteesta www.demokratia.fi), joiden avulla kansalaisten osallistumismahdollisuuksia voidaan lisätä kaikessa päätöksenteossa. Otakantaa.fi -palvelua on uudistettu ja uusi palvelu on otettu käyttöön tammikuussa 2016. Otakantaa.fi -palvelussa on vierailtu sen avautumisesta lähtien (kesä 2012) 15 000 - 20 000 kertaa kuukaudessa ja palveluun on avattu noin 400 kuulemiseen liittyvää hanketta. Käyttöastetta voidaan pitää suhteellisen hyvänä tämänkaltaiselle palvelulle ottaen huomioon, että hallinnon toimintatavat ovat vasta muutoksessa. Palvelu on herättänyt myös kansainvälistä kiinnostusta, ja muun muassa OECD on listannut palvelun yhdeksi hyvistä säädösvalmistelun kuulemiskäytännöistä. .

Vuonna 2014 valmistunut lausuntopalvelu.fi otetaan vaiheittain käyttöön ministeriöissä. Lausuntopalvelu.fi tarjoaa työvälineitä julkishallinnon avoimeen lausuntomenettelyyn. Palvelussa julkaistut pyynnöt ovat julkisesti kaikkien saatavilla ja niihin voivat antaa lausuntonsa kaikki kiinnostuneet. Lausunnon pyytäjille on tarjolla raportointityökaluja aineistojen jatkokäsittelyä varten. Palvelu tehostaa lausuntomenettelyä tarjoamalla yhdenmukaisen verkkopalvelun, jossa voidaan julkaista lausuntopyyntöjä, antaa lausuntoja ja hallinnoida annettuja lausuntoja. Palvelu lisää lausuntojen käsittelyn läpinäkyvyyttä. Lausuntopalvelu.fi-palvelu tullaan vuonna 2016 liittämään kansalliseen palveluväylään (KAPA) ja tarkoitus on vaiheittain ottaa käyttöön KAPA:n

¹⁹ oikeusministeriön julkaisu 2004:4

²⁰ OM 14/41/2015

²¹ <http://kuulemisopas.finlex.fi/ohje/kuulemisohje/>

tarjoamat palvelunäkymät, palvelutietovaranto ja valmistautua tunnistus sekä rooli- ja valtuutuspalvelun käyttöönottoon. Lausuntopalvelu.fi tullaan lisäksi liittämään valtioneuvoston uuteen VAHVA -asianhallintajärjestelmän ja uuteen valtioneuvoston hankeikkunaan.

Oikeusministeriö osallistuu HAUS kehittämiskeskuksen järjestämään lainvalmistelijoiden koulutusohjelmaan, jonka yksi osio käsittelee kuulemista ja vuorovaikutusta säädösvalmistelussa. Ohjelman tavoitteena on muun muassa lisätä lainvalmistelijoiden osaamista kuulemisesta ja vaikutusten arvioinnista. Oikeusministeriö käynnisti alkuvuodesta 2016 ministeriökohtaisen koulutuskierroksen lainvalmistelun kuulemisohjeen jalkauttamiseksi. Tämän lisäksi uusia lainvalmistelun avoimuus- ja osallistumiskäytäntöjä kehitetään hallituksen kokeilukulttuurihankkeen puitteissa.

6. Viestintä ja avoin tieto

Julkishallinto perustuu Suomessa viranomaistoiminnan julkisuuteen ja julkisten asiakirjojen saatavuuteen. Avoin valmistelu, riittävä viestintä ja kansalaisten kuuleminen ovat keskeisiä asioita demokratian toimivuuden kannalta. Suomessa julkisuuslaki (621/1999), kielilaki (423/2003) ja saamen kielilaki (1086/2003) takaavat perustan avoimelle viestinnälle.

Demokratiapoliittisessa selonteossa linjattiin, että tehdään hallitusohjelman toimeenpanon seuranta ja arviointi avoimeksi verkossa. Lisäksi uudistetaan valtioneuvoston sähköinen hankerekisteri HARE käyttäjäystävällisemmäksi, jotta se paremmin palvelisi myös kansalaisten tiedonsaantia ja huomioidaan sen yhteentoimivuus hallinnon kuulemis- ja osallistumispalvelujen kanssa. Kehitetään valtionhallinnon viestintää vuorovaikutteisemmaksi ja selkeäkielisemmäksi sekä esteettömämmäksi. Tehdään selvitys valtionhallinnon toimintaperiaatteista sosiaalisessa mediassa. Vahvistetaan viestintää ja vuorovaikutusta kunnissa lisäämällä uuteen kuntalakiin verkkoviestintää koskevia säännöksiä.

6.1 Toteutetut toimenpiteet

Kuntalain kokonaisuudistuksessa painotettiin kunnan roolia viestinnässä, avoimen hallinnon edistämistä sekä kuntalaisten ja luottamushenkilöiden tiedonsaantia. Uusi kuntalaki (215/2015) velvoittaa kuntia aikaisempaa laajemmin tiedottamaan valmisteilla olevista asioista sähköisesti ja korostaa tietojen saatavuutta yleisessä tietoverkossa. Lain 29 §:ssä kiinnitetään huomiota myös viestinnän selkeään ja ymmärrettävään kieleen sekä siihen, että viestinnässä on huomioitava eri kieliryhmien tarpeet. Lain 109 §:ssä todetaan, että kunnan palveluja ja toimintaa koskevat keskeiset tiedot on julkaistava yleisessä tietoverkossa.

Merkittävänä uudistuksena tiedon saatavuuden kannalta voidaan myös pitää kansallisessa palveluarkkitehtuuriohjelmassa (KAPA) kehitettävää palveluväylää. Kansallinen palveluväylä on tiedonvälityskonsepti, jonka tehtävänä on toimia viestien välitysalustana siihen liittyneiden järjestelmien välillä. Väylä on tiedonvälityspalvelu, jonka avulla julkinen hallinto ja yritykset voivat hyödyntää muita väylään liittyneitä palveluita ja tietovarantoja. Palveluväylä toteutetaan teknisesti Virossa käytössä olevan X-roadin (tiedonvälitysalustan) pohjalta ja samoilla periaatteilla.

Palveluväylä on muutakin kuin tekniikkaa, sillä sen tarkoituksena on:

- mahdollistaa palvelujen ja tietovarantojen yhtenäinen kokonaisuus
- mahdollistaa standardoitu, turvallinen ja hallittu ympäristö
- madaltaa tiedonvaihdon kynnyksiä
- mahdollistaa uudenlaisia toiminta- ja toteutusmalleja.

Hallitus antoi 14.4.2016 eduskunnalle esityksen laiksi hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista. Lain keskeinen tavoite on mahdollistaa Kansallinen palveluarkkitehtuuri – ohjelmassa rakennettujen palvelujen laaja käyttö koko yhteiskunnassa. Lain on tarkoitus tulla voimaan 1.7.2016.

Kansallisessa palveluarkkitehtuuriohjelmassa kehitettävään Kansalaisen palvelunäkymään tulevat saataville kaikki julkishallinnon palvelut. Jo nyt käyttäjien kokeiltavana on palvelunäkymän kehitysversio beta.suomi.fi. Viranomaisten lisäksi myös yritykset ja yhteisöt voivat tuoda palvelutietonsa kaikkien saataville samaan paikkaan. Lukuisat eri elämän- ja yritysten tilanteisiin liittyvät oppaat antavat vinkkejä asioiden hoitamiseen. Lisäksi palveluun tunnustautunut käyttäjä pääsee katsomaan omia tietojaan eri rekistereistä ja voi ottaa vastaan viranomaisten viestejä ja herätteitä.

Palveluarkkitehtuuriohjelman yhteydessä toteutetaan parhaillaan kansallista palvelutietovarantoa. Se yhdenmukaistaa julkisten palvelujen kuvaamisen käyttäjäystävällisessä muodossa ja kokoaa ne kaikki yhteen paikkaan. Palvelutietovarannosta tieto on jaettavissa useampaan kanavaan standardoidun rajapinnan kautta sen sijaan, että tiedot pitäisi päivittää jokaiseen kanavaan erikseen.

Linjaus hallitusohjelman avoimesta seurannasta ja valtion hankerekisterin uudistamisesta toteutetaan 2014-2016. Hallitusohjelman toimeenpanon avoimesta seurannasta verkossa on toteutettu syyskuussa 2014. Linjaus valtioneuvoston hakerekisteri HAREn uudistamisesta on edennyt ja sitä valmistellut työryhmä on tehnyt esityksen uudesta konseptista. Uuden HAREn on tarkoitus valmistua 2016 aikana.

Suomi liittyi kansainväliseen Avoimen hallinnon kumppanuushankkeeseen vuonna 2013. Avoimen hallinnon toimintaohjelman toinen kausi käynnistyi kesäkuussa 2015. Toimintasuunnitelmassa keskitytään kansalaisten osallistumisen edistämiseen. Painopisteinä ovat avoin toiminta, selkeä kieli, avoin tieto ja hallinto mahdollistajana. Avoin toiminta viittaa mm. valmistelun avoimuuteen. Hallinnon rooli mahdollistajana tarkoittaa kansalaisyhteiskunnan omaehtoisen toiminnan esteiden purkamista sekä osallistumistyökalujen ja koulutuksen tarjoamista.

Avoimen tiedon ohjelma toteutettiin 9.2.–30.10.2015. Hallinnon tietovarantoja on avattu monipuolisesti ja tiedot avatuista tietovarannoista julkaistaan netissä avoimen tiedon ja yhteentoimivuuden palvelu Avoindata.fissä. Tavoitteena on, että kaikki merkittävät tietovarannot ovat vuosikymmenen loppuun mennessä maksutta ja koneluettavina mahdollisimman laajasti yhteiskunnan käytössä. Tietovarantojen avaamisen lisäksi tarvitaan toimenpiteitä, jotka edistävät tietojen hyödyntämistä. Avoimen tiedon ohjelman yhteydessä on kehitetty tiedon periaatteita, palveluja, käytäntöjä ja menetelmiä. Vuonna 2016 on Avoindata.fin yhteydessä julkaistu Avoimen datan opas.

Valtiovarainministeriön kuntatieto-ohjelmassa valmistellaan kuntien toiminta- ja taloustietojen saatavuuden tekniset suositukset esimerkiksi talousarvioiden ja tilinpäätösten osalta.

Oikeusministeriön Finlex-tietopankin avoimen datan palvelu avattiin 10. maaliskuuta 2016. Aiemmin Finlex on ollut tarjolla vain verkkosivustona. Avoimen datan palvelussa Finlexin keskeiset aineistot ovat koneluettavassa muodossa, jota muut sovellukset ja tietojärjestelmät voivat hyödyntää. Finlexin laajentaminen avoimen datan palveluksi voi parantaa kansalaisille, hallinnolle ja yrityksille tarjottavia palveluja. Finlexin säädös- ja oikeustapaustietokantoihin sisältyvää tietoa saadaan tarjolle entistä monipuolisemmilla jakelukanavilla, esimerkiksi erilaisiin mobiilipalveluihin, personoituihin tiedonhakupalveluihin ja hakuportaaleihin.

Valtioneuvoston demokratiapoliittiset linjaukset edellyttävät pääsyä myös verovaroilla tuotettuun tutkimustietoon. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuosille 2014–2017 asettaman poikkihallinnollisen Avoin tiede ja tutkimus -hankkeen (ATT) tarkoituksena on tutkimustulosten, tutkimusdatan ja tutkimuksessa käytettyjen menetelmien julkaiseminen siten, että ne ovat kaikkien halukkaiden tarkasteltavissa sekä käytettävissä. Avoin tiede ja tutkimus voi merkittävästi kohentaa Suomen tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän kilpailukykyä ja laatua. Lisäämällä tutkimuksen avoimuutta parannetaan samalla tieteen luotettavuutta, läpinäkyvyyttä ja vaikuttavuutta. Avoimuus myös lisää mahdollisuuksia olla osallisena tieteen edistämässä, esimerkiksi ns. kansalaistieteen kautta, ja mahdollistaa tutkimustulosten tehokkaamman ja helpomman hyödyntämisen. Avoimen tieteen ja tutkimuksen edistämiseen tarvitaan paitsi tutkijayhteisön laajaa osallistumista, myös tutkimusympäristöjen, tutkijapalveluiden ja tutkimusinfrastruktuurien kehittämistä, yhteistyötä ja koordinaatiota sekä uusien toimintatapojen omaksumista.

Osana ATT-hanketta on julkaistu 3. helmikuuta 2016 arkkitehtuurikuvaus, joka kuvaa ja ohjaa kansallisesti tieteen ja tutkimuksen tietojen ja palvelujen avoimuuden periaatteita, tietojenvaihtoa sekä avoimuuden sähköisten palvelujen kehittämistä. Avoimen tieteen ja tutkimuksen viitearkkitehtuuri liittyy olennaisesti korkeakoulujen ja tutkimusorganisaatioiden kokonaisarkkitehtuuriin ja se kytkeytyy osittain myös julkisen hallinnon yhteiseen kokonaisarkkitehtuuriin.

Linjausta hallinnon viestinnän selkeäkielisyudesta on edistetty virkakielityöryhmän ja virkakielikampanjan avulla 13.10.2014–31.12.2015. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen (Kotus) toteuttamalla virkakielikampanjalla kannustetaan valtion ja kuntien viranomaisia parantamaan kielenkäyttöään ja muistutetaan selkokielen käytön tarpeesta. Kampanjalla oli seitsemän pilottia, jotka ensimmäisinä soveltavat hyvän virkakielen toimintaohjelman suosituksia. Kampanjasivuilla on testejä ja muuta aineistoa virkakielestä ja nimistöstä. Ne auttavat viranomaisia arvioimaan tekstejään ja kirjoitusolosuhteitaan. Lisäksi viranomaiset voivat tilata kirjoittamiskoulutusta Kotimaisten kielten keskukselta tai muilta virkakielikoulutusta tarjoavilta.

7. Aktiivista kansalaistoimintaa: kansalaisjärjestöyhteistyö ja epämuodollinen kansalaistoiminta

Valtioneuvoston demokratiapoliittisessa selonteossa linjataan²², että kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä pyritään parantamaan selkeyttämällä järjestöille myönnettävien avustusten hakuprosesseja ja lisäämällä niihin liittyvää neuvontaa. Hakumenettely sähköistetään. Yleishyödyllisyyden kriteereitä tarkennetaan ja lainsäädäntöä kehitetään muutenkin vapaaehtoistyön näkökulmasta. Lisäksi varmistetaan, että ministeriöillä on niiden kansalaisyhteiskuntasuhteeseen liittyvä strategia. Vapaaehtoistyön koordinoituvastuu valtioneuvoston sisällä selvitetään.

7.1 Toteutetut toimenpiteet

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdistyslain (503/1989) ja yritys- ja yhteisötietolain 14 §:n muuttamisesta ehdotetaan muutettavaksi yhdistyksen purkamista ja rekisteristä poistamista koskevia yhdistyslain säännöksiä siten, että yhdistysrekisterin ajantasaisuutta voidaan jatkossa ylläpitää nykyistä paremmin. Ehdotuksen mukaan rekisteriviranomainen voi oma-aloitteisesti käynnistää toimintansa lopettaneiden yhdistysten poistamisen yhdistysrekisteristä. Yhdistyksen perustamisen ja toiminnan helpottamiseksi ehdotetaan, että yhdistyslain säännöksiä yhdistyksen kokouksen päätöksen pätemättömyydestä selvennetään ja säännöksiä rekisteri-ilmoitusten tekemisestä

²² Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, 56–57

helpotetaan. Lainmuutokset tulivat voimaan 1.7.2016.

Yhdistyslain toimeenpanoa tukeva yhdistysten hyvä hallintotapa -suositusprosessi lähti liikkeelle oikeusministeriön ja järjestöjen yhteistyöstä. Järjestöjen laatima suositus julkistettiin vuonna 2015.²³

Sisäministeriössä oli käynnissä selvityshanke, jonka tehtävänä oli valmistella ehdotus suomalaisen rahapelijärjestelmän vaihtoehtoisista ratkaisumalleista. Selvityshankkeen toimikausi oli 23.1.2015–13.3.2015. Virkamiestyöryhmän selvitys²⁴ julkaistiin 13.3.2015. Talouspoliittinen ministerivaliokunta hyväksyi 17.9.2015 linjaukset kaikkien kolmen rahapeliyhteisön rahapelitoimintojen yhdistämiseksi, mikä tarkoittaa, että Suomen rahapelijärjestelmä perustuu jatkossakin yksinoikeusjärjestelmään. Sisäministeriö käynnisti 14.10.2015 hankkeen, jossa valmistellaan lainsäädäntöä nykyisten kolmen rahapeliyhteisön rahapelitoimintojen yhdistämiseksi yhteen uuteen rahapeliyhtiöön. Luonnos hallituksen esitykseksi arpajaislain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta oli lausuntokierroksella 12.4.2016 saakka ja hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle syysistuntokaudella 2016. Esitys pohjautuu pitkälti vuonna 2015 yhdessä sidosryhmien kanssa laadittuun yhteisymmärryspöytäkirjaan. Arpajaislaissa säädettäisiin mm. uuden rahapeliyhtiön tehtävistä, pelihaittojen ehkäisemisestä, tuottojen käyttämisestä yleishyödyllisiin tarkoituksiin sekä tuotonjaosta ja avustusten arviointiprosessista. Sisäministeriö on myös asettanut esiselvityshankkeen, jonka tehtävänä on kartoittaa rahankeräystoiminnan nykytila ja kehittämiskohteet sekä selvittää vaihtoehtoiset toteuttamisvaihtoehdot rahankeräystoiminnan sujuvoittamiseksi pitäen kiinni voimassa olevan rahankeräyslain tavoitteesta estää epärehellinen toiminta rahankeräysten yhteydessä. Esiselvityksessä arvioidaan myös nykyistä sääntelyä laajemmin julkisyhteisöjen asemaa rahankeräysten toimeenpanijoina. Esiselvityshankkeen toimikausi on I 8.8.2016–31.5.2017.

Lisäksi hankintalakia on uudistettu. Hankintalainsäädännön kokonaisuudistuksen tavoitteena on muun muassa yksinkertaistaa hankintamenettelyjä. Uudistuksessa kehitetään sitä, että esimerkiksi työllisyyteen, terveyteen ja sosiaalisiin näkökohtiin liittyvät tekijät otetaan paremmin hankinnoista huomioon. Lisäksi tarkoituksena on parantaa pienten ja keskiuurten yritysten osallistumista tarjouskilpailuun, tarkastella kansallisia kynnysarvoja sekä luoda hankinnoille valvontamekanismi. Uudistuksen taustalla ovat huhtikuussa 2014 annetut EU:n julkisia hankintoja koskevat direktiivit. Kansalaisyhteiskunnan edustajat ovat tuoneet esille hankintalain uudistukseen liittyvinä tarpeina mm. laadun huomioimisen ja kansallisten kynnysarvojen nostamisen. Pienillä järjestöillä haasteet liittyvät erityisesti byrokratian purkamiseen ja hankintaosaamiseen. Hallituksen esitys hankintamenettelyä koskevaksi lainsäädännöksi annettiin eduskunnalle 22.6.2016.

Valtiovarainministeriö asetti 9.2–30.10.2015 työryhmän selvittämään vapaaehtoistyön lainsäädännön kehittämistarpeita ja ohjeistuksen täsmentämistä sekä ministeriöiden koordinointivastuita vapaaehtoistoimintaa koskevan lainvalmistelun ja vapaaehtoistoiminnan yleisten edellytysten luomisen osalta. Työryhmä on työskentelynsä aikana havainnut, että monet vapaaehtoistyön esteiksi koetuista ongelmista johtuvat tiedon puutteesta. Viranomaisen tiedottaminen ei aina tavoita kansalaisia, jotka harkitsevat vapaaehtoistyöntekijäksi ryhtymistä. Työryhmä esittää²⁵, että tilanteen selkeyttämiseksi vapaaehtoistyön koordinoinnin vastuunministeriöksi määritellään oikeusministeriö ja luodaan verkkosivu, jossa vapaaehtoistoimintaa koskevat ohjeet järjestöille ja vapaaehtoisille esitetään selkeällä kielellä. Lisätään myös tiedotusta työttömän oikeudesta tehdä vapaaehtoistyötä menettämättä

²³ [Yhdistysten hyvä hallintotapa -suositus](#) (SOSTE, Valo, Allianssi 2015)

²⁴ SISÄMINISTERIÖN JULKAISU 12/2015

²⁵ VM005:00/2015

työttömyysturvaa sekä vapaaehtoistyössä tarvittavista vakuutuksista, vastuista ja tietosuojakysymyksistä. Työryhmä esittää, että vapaaehtoistyötä koskevia vero-ohjeita kehitetään ja että hallitusohjelman veropoliittisen linjauksen mukaisesti säätiöiden ja yhdistysten verokohtelu selvitetään. Lisäksi kansalaisjärjestöille tulisi kehittää yhteinen avustusten hakujärjestelmä. Tapahtumajärjestäjien lupa- ja ilmoitusmenettelyä tulisi yksinkertaistaa kokoamalla valtion ja kunnan tapahtuman järjestämiseen liittyvät lupa-asiat yhteen paikkaan.

Opetus ja kulttuuriministeriön lokakuussa 2015 asettama työryhmä on kartoittanut taide- ja kulttuuritapahtumien järjestämiseen liittyvää sääntelyä sekä lupa- ja ilmoitusmenettelyjä. Työryhmä ottaa vuoden 2016 loppuun mennessä kantaa kehittämistarpeisiin sekä taide- ja kulttuuritapahtumien vapaaehtoistyön edellytysten turvaamiseen.

8. Demokratiakasvatus ja nuorten osallistuminen

Tutkimusten mukaan suomalaisnuorilla on hyvät tiedot politiikasta, mutta kiinnostus sitä kohtaan on vähäistä ja osallistumisen ja vaikuttamisen taidot heikolla tasolla. Yhteiskunnallinen tietämys ja vaikuttamishalu myös eriytyvät koulutuksen mukaan. Demokratiapoliittisessa selonteossa linjataan²⁶, että demokratiakasvatuksella pyritään saamaan nuoret osallistumaan aktiivisemmin esimerkiksi kehittämällä koulujen toimintakulttuuria osallistavaan suuntaan. Demokratiakasvatusta kehitetään oppilaitoksissa koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2011–2016:n mukaisesti opettajankoulutuksessa. Vuonna 2014 vakiinnutetaan oppilaskunnat kaikkiin peruskouluihin muuttamalla perusopetuslakia. Lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien vaikutusmahdollisuuksia lisätään. Kodin, koulun ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta lisätään ja kansalaisjärjestöjen mahdollisuuksia esitellä toimintaansa kouluissa parannetaan. Laaditaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma (LANUKE), jonka päätavoite on nuorten aktiivisen kansalaisuuden edistäminen. Nuorisolakia uudistetaan nuorten osallistumismahdollisuudet huomioiden.

Perustuslakivaliokunta toteaa mietinnössään²⁷ että julkisen vallan velvoite on edistää yksilön osallistumismahdollisuuksia, mikä koskee myös lasten ja nuorten osallistumista. Valiokunta korostaakin demokratiakasvatuksen merkitystä demokratian vahvistamisessa, äänestysaktiivisuuden nostamisessa ja osallistumisen eriarvoisuuden vähentämisessä. Valiokunta huomauttaa myös, että suomalaiset kokevat oman kansalaispätevyytensä heikoksi. Mietinnössä pidetään tärkeänä, että lapset pääsevät oman kehitystasonsa mukaisesti vaikuttamaan itseään koskeviin päätöksiin, koska se tuo heille myönteisiä osallistumiskokemuksia. Osallistumisen pitäisi jatkua läpi kaikkien elämänvaiheiden. Valiokunta on huolissaan siitä, että selonteossa ei kiinnitetä erityistä huomiota ammattiin opiskelevien demokratiakasvatukseen, vaikka heidän yhteiskunnallinen osallistumisensa on muita alhaisempaa. Valiokunta toivoo myös, että poliitikot voisivat vieraillla kouluissa nykyistä enemmän.

Tulevaisuusvaliokunta huomauttaa lausunnossaan,²⁸ että Suomi ei ole edistynyt riittävästi koulujen ja oppilaitosten demokratiassa. Sivistysvaliokunta yhtyy lausunnossaan²⁹ valtioneuvoston demokratiapoliittisen selonteon näkemyksiin siitä, että demokratiakasvatus on keskeistä demokratian vahvistamisen ja yhdenvertaisten osallistumismahdollisuuksien kannalta. Valiokunta haluaa kiinnittää erityistä huomiota eri sosioekonomisista ja etnisistä taustoista tulevien nuorten tasavertaisiin osallistumismahdollisuuksiin. Lausunnon mukaan kotien ja puolueiden rooli demokratiakasvatuksen antajina on vähentynyt, mikä lisää koulun antaman kasvatuksen tärkeyttä.

²⁶ Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, 60–61

²⁷ PeVM 3/2014 vp.

²⁸ TuVL 1/2014 vp.

²⁹ SiVL 7/2014 vp.

Valiokunnan mukaan nuorten osallistumisessa on hyvä ottaa käyttöön uusia toimintamalleja, kuten verkkovaikuttamisen palveluita. Yhteiskuntaopin opetusta valiokunta pitää liian tieto- ja järjestelmäkeskeisenä. Lausunnossa kannatetaan valtioneuvoston mietinnön linjausta siitä, että opetussuunnitelmia uudistettaessa kehitetään koulujen toimintakulttuuria oppilaiden osallistumista edistäväksi. Osallistumista tulee vahvistaa kaikissa oppiaineissa. Valiokunta kannattaa myös oppilaskuntien toiminnan kehittämistä. Toisaalta lausunnossa pidetään tärkeänä kaikkien oppilaiden osallistumista, ei vain oppilaskunnan hallituksen aktiivisuutta. Valiokunta toivoo koulujen lisäksi mm. kirjastojen, liikuntatyön ja nuorisotoimen osallistuvan demokratiakasvatukseen. Lausunnossa toivotaan myös, että poliitikot ja virkamiehet voisivat tehdä enemmän kouluvierailuja.

8.1 Toteutetut toimenpiteet

Perusopetuksen uudet opetussuunnitelmien perusteet, jotka sisältävät demokratia- ja mediakasvatusta otettiin käyttöön 1.8.2016 lukien. Myös lukion uudet opetussuunnitelman perusteet otettiin käyttöön 1.8.2016. Kaikkien ammatillisten perustutkintojen muodostumista muutettiin 1.8.2015 voimaan tulleella lainsäädännöllä. Kaikille yhteisten tutkinnon osien laajuutta lisättiin hieman ja pienennettiin vastaavasti vapaasti valittavien tutkinnon osien laajuutta. Ammatillisten tutkinnon osien suhteellinen laajuus säilyi ennallaan. Yhteisissä tutkinnon osissa lisättiin erityisesti yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavaa osaamista suhteessa aiempaan tutkinnon muodostumiseen. Ammatillisten perustutkintojen perusteet on uudistettu vastaamaan uudistettua tutkinnon muodostumista ja otettu käyttöön 1.8.2015. Uudistuksen yhteydessä tutkintojen perusteissa vahvistettiin työelämän pelisääntöjen tuntemusta ja yhteiskunnallista vaikuttamista koskevaa osaamista. Uusissa perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelman perusteissa pyritään monin tavoin edistämään demokratiakasvatuksen toteutumista muun muassa seuraavin keinoin:

- 1) lisäresurssin (toiminnalliseksi ja osallistavaksi tarkoitettu yhteiskuntaopin opetus alkaa jo 4. luokalla kahdella lisätunnilla). Lukion yhteiskuntaoppiin tulee yksi kaikille pakollinen YH3 -kurssi lisää; aktiivisen kansalaisen taitoja painotetaan entistä enemmän
- 2) perusopetuksen uusien laaja-alaisten osaamisalueiden kautta (=kompetenssit, joita on 7, yksi niistä on osallistuminen ja vaikuttaminen, toinen työelämätaidot ja yrittäjyys)
- 3) osallisuutta edistävän yhteisöllisen toimintakulttuurin kautta, joka on peruslähtökohta uusissa opetussuunnitelmissa ja niiden jalkauttamisessa
- 4) opetussuunnitelmissa korostetaan yhteistyön laajentamista ja syventämistä lähiympäristön, kansalaisjärjestöjen, yritysten ja muiden toimijoiden kanssa
- 5) kaikkiin ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy pakollisena yhteisenä tutkinnon osana yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavaa osaamista 8 osaamispistettä. Tutkinnon osan osa-alueita ovat yhteiskuntataidot, työelämätaidot, yrittäjyys ja yritystoiminta sekä työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto. Lisäksi yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavaa osaamista voi valita tutkintoonsa osana valinnaista sosiaalisen ja kulttuurisen osaamisen yhteistä tutkinnon osaa, valinnaisena tutkinnon osina tai vapaasti valittavana tutkinnon osana oman kiinnostuksen mukaan. Lisäksi ammatillisten tutkintojen ammatillisiin tutkinnon osiin ja niiden ammattitaitovaatimuksiin on integroitu osaamistavoitteita, jotka tukevat demokratiakasvatusta. Tavoitteena on, että opiskelija tuntee opiskelijan, kansalaisen ja työntekijän keskeiset vaikuttamismahdollisuudet, oikeudet, edut ja velvollisuudet, osallistuu oppilaitoksessa, työssä oppimispaikassa ja muutoinkin yhteiskunnassa yhteisten asioiden hoitamiseen sekä osaa käyttää yhteiskunnan tarjoamia palveluja. Myös ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan koulutuksen sekä työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan koulutuksen perusteissa korostuu opiskelijan yhdenvertainen osallistuminen, täysivaltaisena kansalaisena toimiminen sekä osallistuminen oman lähiyhteisönsä toimintaan.

Lisäksi osaamistavoitteisiin on integroitu elinikäisen oppimisen tavoitteina aktiivinen kansalaisuus, jonka mukaan opiskelija käyttää hyödykseen tietoa yhteiskunnan perusrakenteista ja toimintavoista sekä osallistuu rakentavalla tavalla yhteisön toimintaan ja päätöksentekoon. Hän toimii oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa mukaisesti sekä työssä että arkielämässä. Hän pyrkii aktiivisella toiminnalla vaikuttamaan epäkohtien poistamiseen.

6) OPH:n vetämä perusopetuksen valtakunnallinen Majakka-kehittämiskouluverkosto, jossa yhtenä teemana on oppilaiden osallisuus

Oppilaskunnista tuli peruskouluissa pakollisia perusopetuslain muutoksen myötä 2014 (2013/1267). Lain mukaan opetuksen järjestäjän tulee edistää kaikkien oppilaiden osallisuutta ja huolehtia siitä, että kaikilla oppilaille on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan ja kehittämiseen sekä ilmaista mielipiteensä oppilaiden asemaan liittyvistä asioista. Oppilaille tulee järjestää mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun. Myös lukioissa ja ammattikouluissa tulee olla opiskelijakunta.

Nuorisolakia valmistellut työryhmä^[5] esittää nuorisolakia uudistettavaksi siten, että ehdotettu laki korvaisi nykyisen nuorisolain vuodelta 2006. Uuteen nuorisolakiin ehdotetaan viittä seuraavaa tavoitetta: 1) edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa, 2) tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista, 3) tukea nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa, 4) edistää nuorten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja oikeuksien toteutumista sekä 5) parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteiden lähtökohdiksi työryhmä ehdottaa yhteisvastuuta, monikulttuurisuutta ja kansainvälisyyttä, terveitä elämäntapoja, ympäristön ja elämän kunnioittamista sekä monialaista yhteistyötä. Uuden nuorisolain on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2017 alussa. Valtioneuvosto antoi asiaa koskevan hallituksen esityksen 29.6.2016. Eduskunta käsittelee esitystä syksyllä 2016.

Hallituksen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012-2015 voimassa oloa on valtioneuvoston päätöksellä jatkettu vuodelle 2016. Osana nuorisolain uudistusta päätetään ohjelman asemasta.

Käynnissä olevan kirjastolain uudistamistyössä on esitetty huomioitavaksi yleisten kirjastojen yhteistyö etenkin koulujen ja oppilaitosten kanssa.

9. Suomi ja kansainvälinen demokratiatyö

Demokratiapoliittisessa selonteossa³⁰ linjataan, että Suomi korostaa erityisesti naisten ja heikoimmassa asemassa olevien väestöryhmien osallistumisoikeuksia. Lisäksi Suomi tukee kansalaisyhteiskunnan roolia sekä avoimuuden lisäämistä kansainvälisessä päätöksenteossa. Kolmannen linjauksen mukaan Suomen demokratiapoliittikka on samansuuntaista kotimaassa ja kansainvälisessä politiikassa.

9.1 Toteutetut toimenpiteet

Suomen kehityspoliittisen ohjelman 2015–2019 yhdeksi päätavoitteeksi on asetettu yhteiskuntien demokraattisuus ja toimintakyvyn vahvistaminen. Kansanvalta sekä avoin, toimintakykyinen ja tilivelvollinen julkinen hallinto, toimiva oikeusjärjestelmä ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta ovat kehityksen perusedellytyksiä. Ne mahdollistavat ihmisoikeuksien ja naisten aseman vahvistumisen.

^[5] Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:16

³⁰ Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014, 62–64

Ne auttavat kehittämään liiketoimintaa, vähentämään korruptiota sekä parantamaan kehitysmaiden verotuskäytäntöjä niin, että kehitysmaat kykenevät ajan myötä itse kattamaan menonsa. Tavoitteen saavuttamiseksi Suomi edistää omalla toiminnallaan sitä, että:

- Poliittisten instituutioiden demokraattisuus on vahvistuu.
- Hallinnon instituutioiden toimintakyky on parantuu ja ne tuottavat parempia julkisia palveluja.
- Verotus toimii tehokkaammin kehitysmaiden menojen kattamiseksi.
- Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytykset vahvistuvat.

Suomi panostaa entistä enemmän voimavaroja rauhanomaisten ratkaisujen ja kansallisten rauhandialogien edistämiseen, oikeusvaltion vahvistamiseen sekä tuki- ja neuvonantotoimintaan yhteiskunnan toimivuuden ja hyvän hallinnon kehittämiseksi.

Suomi panostaa kehitysmaiden julkisen taloushallinnon kehittämiseen. Suomi tukee kehitysmaita niiden verotuskyvyn vahvistamisessa ja osallistuu maailmanlaajuiseen työhön uusien, oikeudenmukaisempien verotussääntöjen ja yritys vastuun aikaansaamiseksi. Suomen yhteistyökumppaneita ovat kansainväliset järjestöt, kansainväliset, suomalaiset ja kehitysmaiden kansalaisjärjestöt sekä kehitysmaat itse tai niiden yhteistyöjärjestöt.

Suomi tukee taloudellisesti International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA). IDEA on hallitusten välinen järjestö, jonka tavoitteena on tukea demokratiaa maailmanlaajuisesti ja kestäväällä tavalla. Järjestö tukee kestäväää demokraattista kehitystä ja muutosta tarjoamalla vertailukelpoista tietoa, avustamalla demokraattisten uudistusten toteuttamisessa sekä vaikuttamalla politiikan tekotapoihin ja poliittisiin päättäjiin. Järjestö työskentelee läheisessä yhteistyössä Yhdistyneiden kansakuntien kanssa sekä edistää alueiden välistä vuoropuhelua demokratiasta alueellisten järjestöjen, kuten Afrikan unionin, Arabiliiton, Amerikan valtioiden järjestön, ja Euroopan unionin kanssa.

Suomi on muun muassa tukenut demokratian ja hallinnon kehittämistä Itä-Euroopan partnerimaissa Ulkoministeriön rahoittamassa ja HAUSin koordinoimassa Participatory Democracy, Open Governance & Efficient eGovernment Services (PADOS) in EU Eastern Partnership Countries-hankkeessa.

Suomi osallistuu Euroopan neuvoston demokratia- ja hallintokomitean (European Committee on Democracy and Governance, CDDG) työhön. Komitean toimikaudella 2016 – 2017 painottuvat muun muassa kansalaisten osallistumiskäytäntöjen ja niitä koskevien suositusten ja ohjeiden kehittäminen. Tarkoitus on mm., jossa luoda jäsenmaille ohjeistus siitä, miten kansalaisyhteiskunnan osallistumista poliittiseen päätöksentekoon voitaisiin kehittää. Tarkoituksena on koota hyviä esimerkkejä ja käytäntöjä aiheesta.